

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเป็นการศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของ ผู้บริหาร ครู ผู้รับผิดชอบกิจกรรม และครูผู้สอน สรุปผลการวิจัยตามลำดับดังนี้

5.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

5.2 วิธีดำเนินการวิจัย

5.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

5.4 สรุปผลการวิจัย

5.5 อภิปรายผล

5.6 ข้อเสนอแนะ

5.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติงาน ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น

5.2 การดำเนินการวิจัย

1) ประชากร

ประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 โรงเรียน ผู้วิจัยใช้ประชากรเป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้ให้ข้อมูล การศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาคือ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้รับผิดชอบกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา และครูผู้สอน จำนวน 240 คน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยผ่านการเห็นชอบ และตรวจแก้ไขจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิ ในเรื่องความตรงของเนื้อหา รูปแบบของแบบสอบถาม ความถูกต้องของการใช้ภาษารวมทั้ง

การชี้แจง แล้วนำไปให้ทดสอบใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูผู้สอนในโรงเรียนจตุรมิตรวิทยาคาร อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบหาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง ปรากฏว่า ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง เท่ากับ 0.96

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือไปเก็บรวบรวมข้อมูลในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัด กรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นกลุ่มผู้บริหาร 30 ชุด กลุ่มครูผู้รับผิดชอบ กิจกรรม 30 ชุด กลุ่มครูผู้สอน 180 ชุด ทุกกลุ่มได้รับคืนร้อยละ 100

5.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาทั้งหมดตรวจให้คะแนน ตามเกณฑ์การให้คะแนน จากนั้นนำไปวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ สภาพการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น โดยใช้เครื่องมือคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS / PC⁺ (Statistical Package of Social Science) ดังนี้

- 1) สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม หาค่าเป็นร้อยละ
- 2) ศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น เป็นรายด้าน โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
- 3) ศึกษาปัญหาอุปสรรคการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น เป็นรายด้าน โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
- 4) ศึกษาจากข้อมูลการตอบแบบสอบถามที่เป็นข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไข เพื่อปรับปรุงการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน โดยจัดตามความสำคัญ 5 ระดับของความถี่ที่ผู้เสนอแนะ

5.4 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้สรุปผลการวิจัยตามรายละเอียดดังนี้

- 1) สภาพการดำเนินการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น พอสรุปได้ดังนี้
 - (1) ด้านบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา โดยภาพรวมพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ “มาก”

(2) ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคลากรในสถานศึกษาในสถานศึกษา โดยภาพรวมพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ “มาก”

(3) ด้านกิจกรรมรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา โดยภาพรวมพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ “มาก”

(4) ด้านการบริหารงานสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา โดยภาพรวมพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ “ปานกลาง”

(5) ด้านการให้ความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา โดยภาพรวมพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ “ปานกลาง”

2) ปัญหาอุปสรรคในการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น พอสรุปได้ดังนี้

(1) ด้านบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยภาพรวมพบว่า มีระดับปัญหาอยู่ในเกณฑ์ “ปานกลาง”

(2) ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคลากรในสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยภาพรวมพบว่า มีระดับปัญหาอยู่ในเกณฑ์ “ปานกลาง”

(3) ด้านกิจกรรมรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยภาพรวมพบว่า มีระดับปัญหาอยู่ในเกณฑ์ “ปานกลาง”

(4) ด้านการบริหารงานสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยภาพรวมพบว่า มีระดับปัญหาอยู่ในเกณฑ์ “ปานกลาง”

(5) ด้านการร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยภาพรวมพบว่า มีระดับปัญหาอยู่ในเกณฑ์ “ปานกลาง”

3) ผลการตอบแบบสอบถามปลายเปิด ที่เป็นข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น เรียง 5 ลำดับจากข้อเสนอแนะความถี่มากไปหาน้อยดังนี้

(1) ควรให้บุคลากรทุกคนในโรงเรียนมีส่วนร่วม ในการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน ความถี่ = 20

(2) ควรจัดให้มีการอบรมและประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรทุกคนในโรงเรียน ได้เกิดความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญในการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา ความถี่ = 18

(3) ควรจัดตั้งองค์กร หรือคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อรับผิดชอบ และประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ความถี่ = 16

(4) ควรกำหนดเป็นนโยบาย แผนงาน และงบประมาณของโรงเรียนให้ชัดเจน
ความถี่ = 14

(5) ผู้บริหารควรต้องให้ความสนใจ เอาใจใส่ และติดตามผลอย่างจริงจัง
ความถี่ = 13

5.5 อภิปรายผลการวิจัย

1) สภาพการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา

จากผลการศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมโรงเรียนได้จัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาอยู่ในระดับมาก คือ ด้านบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา ด้านกิจกรรมรณรงค์และรักษาสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา ด้านการร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้วิจัยจะอภิปรายผลการวิจัยดังกล่าวต่อไปนี้ ตามลำดับคือ

(1) ด้านบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ “มาก” โดยเป็นผลจากการปฏิบัติเป็นรายข้อ พบว่า โรงเรียนได้จัดกิจกรรมในด้านความร่วมมือและความร่วมมือของบริเวณโรงเรียน การตกแต่งพื้นที่ทั้งหมดให้สวยงาม และกลมกลืนกับผังโรงเรียน การจัดพื้นที่ริมถนนและทางเดินสะอาดร่มรื่น การจัดบริเวณของอาคารให้เป็นระเบียบสวยงาม การจัดห้องประชุมให้สะอาดและจัดเป็นระเบียบเอื้อต่อการเรียนการสอนอยู่ในระดับ “มาก” เหตุผลในเรื่องนี้อาจอธิบายได้ว่า บรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษามีอิทธิพลต่อการพัฒนาการเรียนการสอน ของผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้รับผิดชอบและครู ผู้สอน เพื่อให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม และเป็นกิจกรรมที่สนองตอบแนวนโยบายของการศึกษาที่ว่า “บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีจะมีส่วนในการเสริมสร้างความคิด จิตใจและคุณธรรมต่าง ๆ อันพึงประสงค์ได้” บรรยากาศและสภาพแวดล้อมของ สถานศึกษา ถือว่าเป็นครูที่พูดไม่ได้ นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้จากสิ่งรอบตัวเขา จากธรรมชาติที่สวยงามได้ จึงนับว่าเป็นการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่มีความพร้อมให้แก่ นักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อนันต์ นามตันทอง (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่องบรรยากาศในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ พบว่าในบรรยากาศด้านกายภาพและด้านการจัดกิจกรรมทางวิชาการ และด้านการบริหารของโรงเรียน ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ต่างก็มีการปฏิบัติสูง เช่น การสร้างสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียน เพื่อเป็นศูนย์กลางทางจิตใจ หรือให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัด ตกแต่ง และดูแล

รักษาห้องเรียน ประกอบกับการประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาให้ภูมิคุ้มกันแก่นักเรียน เป็นต้น

(2) ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ “มาก” และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อก็พบว่าอยู่ในระดับมากทุกรายการนั้นอาจเนื่องจากว่า โรงเรียนได้มองเห็นความสำคัญของบุคลากรในโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพล : ที่สำคัญยิ่ง : ในการอยู่ร่วมกันของบุคลากรในโรงเรียน การปฏิบัติตามกฎกติกาที่วางไว้ร่วมกัน การทำงานเป็นหมู่คณะ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน การกล้าแสดงออกในทางที่ถูกต้อง ของนักเรียน เหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล การยิ้มแย้มแจ่มใสเป็นมิตรและจริงจังต่อกันของ บุคลากร การให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานของเพื่อนร่วมงาน การมีขวัญกำลังใจในการ ปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียน และการปฏิบัติต่อกันอย่างมีสัมมาคารวะตามขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมไทย ของบุคลากรในโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับสรุปผลการวิจัยต่างประเทศ กับผลกระทบของบรรยากาศทางการเรียนการสอนในห้องเรียนของ ธำรงค์ศักดิ์ หมีนจักร (2522) จากองค์ประกอบที่ 1 จาก 4 องค์ประกอบ คือด้านความร่วมมือระหว่างครูกับนักเรียน พบว่า ครู และนักเรียนที่ทำงานร่วมกันตั้งแต่ การเตรียมบทเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะมีความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียนด้วย นอกจากนี้ถ้าหากนักเรียนทำงานเป็นกลุ่มภายใต้ การแนะนำดูแลของครู จะทำให้นักเรียนรู้สึกอบอุ่น ยอมรับซึ่งกันและกัน ในระหว่างหมู่สมาชิก เป็นอย่างดี ในทางตรงข้ามในฐานะผู้นำยึดเอาตนเองเป็นศูนย์กลางในการเรียน โดยไม่ให้ ความสำคัญหรือยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน จะทำให้นักเรียนในกลุ่มมีอารมณ์ไม่มั่นคง รู้สึกเย็นชาต่อกัน

(3) ด้านกิจกรรมรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยพบว่าโดยภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ “มาก” เมื่อพิจารณารายข้อก็พบว่าส่วนใหญ่ปฏิบัติอยู่ในระดับ “มาก” แทบทุกรายการ ถึงจะมีเพียง 3 รายการ ที่ปฏิบัติอยู่ในระดับ “ปานกลาง” แต่ก็ค่อนข้างไปหา ระดับมากคือ การรณรงค์ไม่ให้ใช้วัสดุในการจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาสีสิ่งแวดล้อม การจัด กิจกรรมที่ช่วยป้องกันหรือลดมลพิษ และการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการวางแผนการจัด กิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เหตุผลที่โรงเรียนมีการรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อมโดย ภาพรวมอยู่ในระดับมากอาจเนื่องจากว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาส่วนใหญ่ได้ดำเนินกิจกรรม การรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อม ตามนโยบายของกรมสามัญศึกษา และหลักสูตรอย่างจริงจัง พร้อมทั้งบุคลากรในโรงเรียนต่างก็มีความคิดเห็นว่า การเป็นแบบอย่างที่ดีของครูอาจารย์ใน การรักษาสีสิ่งแวดล้อม การกำหนดโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ในแผนปฏิบัติการ และการให้ ความรู้และประสบการณ์แก่นักเรียนเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก

โรงเรียน มีความสำคัญและจำเป็นต้องปฏิบัติให้ต่อเนื่อง จึงจะบรรลุผลสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ เสน่ห์ คำสมหมาย (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาการจัดกิจกรรมรณรงค์ และรักษาสีสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ประเด็นที่ 3 จาก 5 ประเด็น คือ โรงเรียนได้ดำเนินการรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อมใน สถานศึกษาโดยได้จัดให้มีโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน จัด เปิดสอนเกี่ยวกับกิจกรรมรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อม ให้นักเรียนเลือกเรียนตามความสนใจ รวมทั้งจัดกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน เพื่อให้เกิดความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังได้รณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ร่วมมือป้องกันและลดมลพิษ ผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจจริง ของโรงเรียนลำปาววิทยาคมในอันที่จะ ป้องกันการทำลาย อนุรักษ์ และซ่อมบำรุงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้คงสภาพที่ สมบูรณ์ โดยไม่ได้ทำอยู่เฉพาะภายในโรงเรียน แต่ได้ร่วมมือกับชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟู อีกด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อมเป็นการดำเนินการเพื่อไม่ให้เกิด การทำลาย สภาพแวดล้อมด้วยการตั้งใจหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็ตาม ช่วยให้บุคลากรและชุมชน ได้เรียนรู้เข้าใจเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ ให้เกิดความรัก ความหวงแหนสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลาย หรือนำไปใช้ประโยชน์ในทางที่ไม่เหมาะสม

(4) ด้านการบริหารงานสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ “ปานกลาง” เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าที่โรงเรียนส่วนใหญ่ที่ได้ ปฏิบัติอยู่ระดับ “ปานกลาง” เพียง 3 ข้อที่ปฏิบัติอยู่ในระดับ “มาก” เหตุผลในเรื่องนี้อาจเนื่อง จากว่า บุคลากรในโรงเรียนมีความเข้าใจว่า การวิเคราะห์นโยบายการจัดทำแผนปฏิบัติงาน เกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อม การรวบรวมข้อมูล การสรรหาบุคลากรที่มีผลงานดีเด่น การประสานงาน กับหน่วยงานอื่น การส่งเสริมบุคลากรให้มีส่วนร่วมในการรณรงค์ และรักษาสีสิ่งแวดล้อมในชุมชน ตลอดจนการนิเทศ ติดตาม ประเมินผล การทำงานอย่างมีระบบ ให้ความเอาใจใส่สนใจในเรื่อง เหล่านี้ปานกลาง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เสน่ห์ คำสมหมาย (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการจัดกิจกรรมรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด กรมสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ประเด็นที่ 4 จาก 5 ประเด็น คือ โรงเรียนได้ดำเนิน การบริหารสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา โดยได้กำหนดนโยบายของโรงเรียนให้สอดคล้องกับ นโยบายของ กรมสามัญศึกษา ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จัดมอบหมายให้บุคลากรตระหนักใน คุณค่าและร่วมมือกันรักษาสีสิ่งแวดล้อม ดำเนินการสำรวจและรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน จัดทำแผน ปฏิบัติการด้านสิ่งแวดล้อม นิเทศ ติดตามผล ประเมินผล ตลอดจนร่วมมือกับชุมชนและ หน่วยงานต่าง ๆ ให้ร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยดังกล่าวอธิบายได้ว่า

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใด ๆ ในโรงเรียนจะต้องพิจารณาถึงความสอดคล้องกับนโยบายระดับสูงในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งนอกจากจะเป็นการสนองนโยบายแล้ว ยังเป็นการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดการประสาน สอดคล้องกันทั้งระบบ ไม่เป็นลักษณะต่างฝ่ายต่างทำ ง่ายต่อการสนับสนุน ทั้งด้านงบประมาณและบุคลากร นอกจากนี้การที่โรงเรียนที่การสำรวจรวบรวมข้อมูล และติดตามผลการดำเนินงานย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ในการวางแผนปรับปรุงการบริหารสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

(5) ด้านการร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับ “ปานกลาง” เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับ “ปานกลาง” แทบทุกรายการมีเพียง 1 รายการที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทั้งนี้อาจเนื่องจากว่า โรงเรียนได้ยึดถือหลักการที่ว่าจะต้องไม่แปลกแยกจากชุมชน โรงเรียนจะต้องร่วมมือกับชุมชน กิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนจะต้องได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน สภาพการดำรงอยู่ของโรงเรียนจะปราศจากการช่วยเหลือหรือร่วมมือกับชุมชนไม่ได้ และที่สำคัญคือชุมชนจะเป็นผู้ที่ได้รับผลผลิต จากการเรียนการสอนและกิจกรรมสิ่งแวดล้อมที่ผู้เรียนในโรงเรียนนำไปใช้กับชุมชน แนวทางที่โรงเรียนมัธยมศึกษาได้ปฏิบัติเรื่องการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาขึ้น ปัจจุบันนี้ถือว่า เป็นแนวทางที่เหมาะสม ในอันที่จะสร้างจิตสำนึกให้อยู่ในหมู่ของประชาชน และชุมชนได้เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้ดียิ่งขึ้น

2) ปัญหาอุปสรรคในการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษา พบว่ามีประเด็นที่สำคัญที่ควรแก่การอภิปรายดังต่อไปนี้

ปัญหาอุปสรรคในการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยภาพรวมผลการวิจัยพบว่า มีปัญหาอุปสรรคอยู่ในระดับ “ปานกลาง” ทุกด้าน ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนมัธยมศึกษา ขนาดกลาง สามารถดำเนินงานตามนโยบาย เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทุกโรงเรียน บุคลากรทุกฝ่ายทั้งในและนอกโรงเรียน ตลอดจนทั้งชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ พร้อมทั้งจะประสานงาน ร่วมจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมตามศักยภาพของตน ที่ประกอบด้วย ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อุดร นามขร (2538) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาระดับปัญหาการดำเนินการจัดกิจกรรมรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด จากประเด็นที่ 3 จาก 5 ประเด็น คือ จากผลการวิจัยที่พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูอาจารย์ มีความเห็นว่าการจัดกิจกรรมรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อมทุกด้านมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากการที่ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้รับนโยบายจากสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด และจากกรมสามัญศึกษามาปฏิบัติในโรงเรียน โดยผู้บริหารจะต้องเป็นผู้สั่งการและควบคุมดูแลการปฏิบัติ โดยมอบหมายให้ครูอาจารย์เป็นผู้รับผิดชอบควบคุมดูแลโครงการ/งาน/กิจกรรมนั้น

โดยการดำเนินการจัดกิจกรรมรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน และในห้องเรียนเกี่ยวกับการรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อมโดยตรง เพื่อให้การจัดกิจกรรมเป็นไปตามนโยบายของกรมสามัญศึกษา และหลักสูตรที่กำหนดไว้ ผู้บริหารและครูอาจารย์ของโรงเรียน จะต้องเป็นคณะในการดำเนินการจัดกิจกรรมและรักษาสีสิ่งแวดล้อมร่วมกัน รวมทั้งร่วมกันเป็นคณะติดตามผลการทำงาน โครงการ/งาน/กิจกรรม เมื่อมีปัญหาหรืออุปสรรคเกิดขึ้นในการดำเนินการ ผู้บริหารและครูอาจารย์ต่างก็ประสบปัญหาหรืออุปสรรคเช่นเดียวกัน และการดำเนินการแก้ไขปัญหาร่วมกันจึงทำให้เกิดปัญหาในการจัดกิจกรรมรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อมดังกล่าว ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตามจากการพิจารณารายด้าน พบว่าแต่ละด้านมีปัญหาที่ติดเป็นอันดับแรกดังนี้

(1) ด้านบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา มีปัญหาเรื่องการดูแลรักษาความสะอาดเป็นอันดับแรก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการสร้างจิตสำนึกปลูกฝังความรับผิดชอบของบุคลากรหรือนักเรียนมีส่วนสำคัญต่อการดูแลรักษาความสะอาด ถ้าทุกคนขาดความสำนึก ขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ จะขาดความเอาใจใส่ มองข้ามความสำคัญในเรื่องนี้ไป แต่ถ้าทุกคนมีความรู้สึกรู้ว่าเรื่องความสะอาดเป็นหน้าที่ของตนเองและทุก ๆ คนจะต้องดูแลร่วมกัน ปัญหาจะไม่เกิดขึ้น ไม่เป็นภาระแก่สังคม ฉะนั้นการสร้างจิตสำนึกเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา เพราะนักเรียนส่วนใหญ่จะมีความเคยชิน มักร้าง ขอบทิ้งขยะตามใจชอบ คิดว่าไม่มีใครเห็น ในสถานที่ราชการหรือสาธารณะชนก็มักจะมี ขยะหรือมีปัญหาในการดูแลรักษาความสะอาดอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับบทความของ ประทีป ม.โกมลมาศ (2532) "สภาวะแวดล้อมที่ดีคนก็มีจิตใจสะอาดและมีจิตใจดีด้วย" ในสังคมปัจจุบันเยาวชนก็ต้องผ่านสภาพและสภาวะแวดล้อมที่สับสนมาก ถ้าสถานศึกษาจัดบรรยากาศดี มีความสบายก็จะทำให้คลายความเครียด ลดปัญหาการทำลายข้าวของและพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้มาก การสร้างสภาวะแวดล้อมช่วยกล่อมเกล่าจิตใจให้สบาย คลายความเครียด มีความสงบไม่หงุดหงิด จะก่อให้เกิดสมาธิหรือสภาวะที่พร้อมจะเรียน การเรียนก็จะสัมฤทธิ์ผล

(2) ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา มีปัญหาเรื่องการกล้าแสดงออกในทางที่ถูกต้องของนักเรียน เหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคลเป็นอันดับแรก ทั้งนี้อาจเนื่องจากว่า นักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ยังขาดความมั่นใจ ขาดประสบการณ์ และกิจกรรมที่ส่งเสริมในการแสดงออกในทางที่ถูกต้องเหมาะสมแก่กาลเทศะ โดยที่โรงเรียนควรได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเสริมประสบการณ์ซึ่งยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง สร้างความรักความผูกพัน ให้ความอบอุ่นและความปลอดภัย เพื่อ

แม้ปัญหาดังกล่าว สอดคล้องกับสรุปผลการวิจัยต่างประเทศกับผลกระทบของบรรยากาศทางการเรียนการสอนในห้องเรียน ของ อารังศักดิ์ หมื่นจักร (2522) จากองค์ประกอบที่ 2 จาก 4 องค์ประกอบคือ ด้านพฤติกรรมของครูที่มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอน พบว่าครูที่ใช้วิธีสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เอาใจใส่และสนับสนุนนักเรียนเป็นอย่างดี มีส่วนช่วยเสริมเจตคติที่ดี และมีความรู้สึกปลอดภัย ตลอดจนมีความอบอุ่นเกิดขึ้นกับนักเรียน ซึ่งจะทำให้นักเรียนลดความวิตกกังวล ลดความหวาดกลัว มีความมั่นคงในอารมณ์ มีความสนใจในบทเรียนและตั้งใจเรียนให้ได้ผลดีที่สุด ในทางตรงกันข้ามครูที่ชอบสั่งการ ยึดเอาความคิดของตนเองเป็นหลัก จะทำให้นักเรียนมีความวิตกกังวลไม่มีความสัมพันธ์กับครู ไม่ชอบสังคม ไม่สนใจบทเรียน และมีความก้าวร้าว ซึ่งจะส่งผลต่อการทำให้นักเรียนขาดความสนใจต่อการเรียน ทำให้การเรียนไม่ประสบผลสำเร็จได้ ครูที่ประสบผลสำเร็จในการส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จะต้องเป็นผู้มีใจกว้าง พร้อมทั้งจะรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน มีความอดทน และยอมรับนักเรียนที่มีความคิดเห็นแตกต่างหรือขัดแย้งกับตน และจะต้องเป็นผู้มีความตั้งใจในการสอนเพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจหลักการทั่ว ๆ ไป และนำหลักการหรือกฎเกณฑ์ไปใช้มากกว่าการท่องจำข้อเท็จจริง

(3) ด้านกิจกรรมรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อม มีปัญหาเรื่องการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องเป็นอันดับแรก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษานั้น เป้าหมายสูงสุดเพื่อให้เกิดเจตคติ และพฤติกรรมพิทักษ์ ปกป้อง ปรับปรุงแก้ไขทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะนำไปสู่ความคงอยู่ในสภาพที่ดีขึ้นของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฉะนั้นจึงมีเพียงแต่จะจัดขึ้นเพียงในสถานศึกษาเท่านั้น จะต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมอีกด้วย การรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อม เป็นการดำเนินการช่วยให้ชุมชนหรือบุคลากรทั่วไปได้เรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ ให้เกิด ความรักความหวงแหนสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลาย และรู้แนวทางปฏิบัติที่เกิดประโยชน์ร่วมกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เสน่ห์ คำสมหมาย (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการจัดกิจกรรมรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าประเด็นที่ 3 จาก 5 ประเด็นคือ "ส่วนกรณีปัญหาที่พบได้แก่ ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินโครงการ ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงสถานที่ปฏิบัติงานของบุคลากร ซึ่งโรงเรียนได้แก้ปัญหาโดยกำหนดเป็นหลักการที่ชัดเจน ว่าจะต้องมีการมอบหมายหน้าที่ ความรับผิดชอบ ให้แก่บุคลากรที่โรงเรียนแต่งตั้งขึ้นมาใหม่ให้เรียบร้อยก่อนการเดินทาง ปัญหาไม่สามารถขยายผลไปสู่ชุมชนได้อย่างเต็มที่ เพราะงบประมาณไม่เพียงพอซึ่งแก้ไขโดยเน้นการประชาสัมพันธ์และใช้โอกาสต่าง ๆ ในการให้ความรู้และปลูกจิตสำนึกให้แก่ชุมชน"

(4) ด้านการบริหารงานสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา มีปัญหาเรื่องนิเทศ ติดตาม ประเมินผลการทำงานอย่างเป็นระบบ เป็นอันดับแรก ทั้งนี้เนื่องจากว่า การบริหารงาน สิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา จะต้องให้สอดคล้องกับนโยบายของโรงเรียนและกรมสามัญศึกษา บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร การวางแผน การงบประมาณ ตลอดจนการติดตาม นิเทศ ประเมินผล ยังขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ทำให้มองไม่เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม เน้นไม่ถูกจุด โดยเฉพาะการบริหารการศึกษาที่ขาดเอกภาพในการบริหาร ต้องคอยรับฟังคำสั่ง อย่างเดียว กิจกรรมใด ๆ ก็ดำเนินไปได้ช้าและไม่มั่นใจในการปฏิบัติ สอดคล้องกับผลงาน การวิจัย ของ จีราพร จำปาอ่อน (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการจัดการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อม ศึกษาในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาในจังหวัดเลย ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียน ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการบริหาร สิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน และส่งเสริมให้มีการจัดการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาของ นักเรียน ซึ่งพบว่ามีปัญหาในการจัดการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาอยู่ในระดับน้อย ครูผู้สอน ส่วนใหญ่ได้แก้ไขปัญหามาที่ประสบและพึงพอใจในผลของการแก้ปัญหา สำหรับข้อเสนอแนะใน การจัดการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาสรุปได้ว่า ควรกำหนดนโยบายและแนวทางในการ ปฏิบัติด้านการจัดการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นแนวทาง ในการปฏิบัติของโรงเรียนในสังกัด ตลอดจนควรจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรม และพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน ในด้านสิ่งแวดล้อมให้มากกว่าในปัจจุบัน

(5) ด้านการร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม มีปัญหาเรื่อง การเชิญวิทยากรซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน มาสร้างสรรค์งานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เป็นอันดับแรก อาจเนื่องจากว่าความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนยังไม่ดีพอ จึงขาดการได้ รับความร่วมมือกับชุมชนและการทำความเข้าใจสังคม วัฒนธรรมของบุคคล และความเข้าใจ บทบาทของตนเองต่อสังคม จะโน้มนำให้บุคคลแสดงความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมที่ตน อาศัยอยู่มากขึ้น ปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งของสังคมไทยคือ ปัจจุบันสังคมไทยไม่ค่อยให้ ความสำคัญกับส่วนรวมเท่าที่ควร มักจะเห็นสิทธิส่วนตัวสำคัญกว่า มีทัศนคติที่แปลกแยกจากคน อื่นทั้ง ๆ ที่ข่าวสารต่าง ๆ ทวีถึงรวดเร็ว แต่ความเข้าใจกันระหว่างเพื่อนมนุษย์กลับทำได้ยาก การเสียสละของบุคคลในท้องถิ่น ตลอดจนทั้งด้านงบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอ และขาด การต่อเนื่อง จึงอาจเป็นผลของการเชิญวิทยากรซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน มาสร้างสรรค์งาน เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อุดร นามขร (2538) ได้ทำ การวิจัยเรื่องการศึกษา ระดับปัญหาการดำเนินการจัดกิจกรรมรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อมใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่ามีระดับปัญหาปานกลางที่

ค่อนข้างจะมาก ในรายชื่อ การเชิญวิทยากรซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาสร้างสรรค์งานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน อาจเนื่องจากการขาดการประชาสัมพันธ์ที่ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เนื่องจากชุมชนยังมองไม่เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม มักง่าย และถือความสะดวกสบายเป็นหลัก ส่งผลต่อสภาพแวดล้อมของชุมชนอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ ควรมีการแก้ไขพฤติกรรมและค่านิยมของชุมชน ในการตระหนักเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ

3) ข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุง การจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา

จากผลการตอบแบบสอบถามปลายเปิด ที่เป็นข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยนำอภิปรายผล 5 ลำดับแรก คือ ควรให้บุคลากรทุกคนในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน ควรให้มีการอบรมประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรทุกคนในโรงเรียนได้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญในการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อม ควรจัดตั้งองค์การหรือคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อรับผิดชอบ และประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ควรกำหนดนโยบาย แผนงาน และงบประมาณของโรงเรียนให้ชัดเจน ผู้บริหารควรให้ความสนใจ เอาใจใส่ และติดตามผลอย่างจริงจัง โดยภาพรวมอาจเนื่องจากว่าบุคลากรในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น มองเห็นความสำคัญ และมีความต้องการพัฒนาปรับปรุงการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยทุก ๆ ฝ่ายต้องให้ความร่วมมือกันอย่างจริงจัง ที่อยู่บนฐานของความรู้ ความเข้าใจ ความรับผิดชอบ และมีทิศทางมุ่งสู่ประโยชน์สุขของส่วนรวมทั้งปัจจุบันและอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับ วินัย วีระพัฒนานนท์ (2538) ได้กล่าวไว้ว่า นโยบายเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษา ได้แบ่งไว้ชัดเจนแล้วตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายพัฒนาสิ่งแวดล้อมแห่งชาติและในระดับที่ออกมาปรากฏอยู่ในหลักสูตรโรงเรียนระดับต่าง ๆ ส่วนในระดับอุดมศึกษาทั้งในมหาวิทยาลัย การฝึกหัดครู และในสายอาชีพยังมิได้มีการดำเนินการในเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษาให้สอดคล้องกับแนวนโยบาย ในระดับประเทศเท่าที่ควร ที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันก็เป็นไปตามความสนใจของบุคลากรในสถานศึกษาแต่ละแห่งเท่านั้น

สิ่งที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ย่อมหมายถึงว่า ในระดับปฏิบัติการยังมิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายที่ได้วางไว้ให้ดีพอ กล่าวคือ

(1) ขาดบุคคลที่จะวางแผนสิ่งแวดล้อมศึกษา ที่จะสามารถนำไปปฏิบัติได้เท่าที่มีการดำเนินงานในเรื่องนโยบายการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ก็เน้นหลักในเรื่องการจัดการ การวิเคราะห์และการออกกฎหมาย และถึงแม้จะมีหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาอยู่แล้ว แต่ในระดับการเตรียมผู้สอนสิ่งแวดล้อมศึกษามีได้ทำอย่างจริงจัง

(2) ในปัจจุบันผู้วางแผนสิ่งแวดล้อมศึกษา ยังจำกัดอยู่ในวงของผู้ดำเนินการ บางกลุ่ม การจัดสรรเงินงบประมาณการสร้างบุคลากร และการร่วมกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา ยังคงดำเนินการอยู่ในวงแคบ

(3) ถึงแม้ขอยอมรับกันในหลักการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมว่าจะต้องเกิดจากการร่วมมือของประชาชนทุกคน แต่มีประชาชนอีกจำนวนมากที่อยู่นอกโรงเรียนที่ยังมิได้รับข่าวสารทางสิ่งแวดล้อมอย่างมีระบบ รวมทั้งขาดผู้ที่ให้ข่าวสารในเรื่องที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เข้าใจปัญหาอย่างจริงจัง

ในขณะนี้อาจกล่าวได้ว่าการดำเนินนโยบายสิ่งแวดล้อมศึกษา ยังประสบปัญหาและเป็นไปอย่างค่อนข้างช้าเมื่อเปรียบเทียบกับกำหนดยุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมและการวางมาตรการสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงน่าจะ

1) จัดเตรียมบุคลากรสิ่งแวดล้อมศึกษาในระดับผู้วางแผน และระดับผู้สอนวิชาในสถาบันอุดมศึกษาให้เพียงพอ

2) จัดหลักสูตรการฝึกหัดครูสิ่งแวดล้อมศึกษา

3) จัดฝึกอบรมครูและผู้บริหารสิ่งแวดล้อมศึกษาทั่วประเทศ

สิ่งแวดล้อมศึกษาเป็นกระบวนการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ถาวร แต่จะหวังผลในระยะสั้นไม่ได้ จึงควรดำเนินการในเรื่องนี้โดยไม่ชักช้า เพราะขณะนี้เราสูญเสียป่าไม้ไปเป็นจำนวนมากแล้ว อากาศ และน้ำกำลังมีแนวโน้มแห่งความสกปรกเพิ่มขึ้นทุกขณะ ทรัพยากรธรรมชาติกำลังจะหมดไป เพราะถูกนำมาใช้เพื่อความฟุ้งเฟ้อเพิ่มขึ้น ฯลฯ แต่ละจังหวัดว่ากลุ่มนักสิ่งแวดล้อมศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องควรจะได้มองไปข้างหน้าด้วยความหวังว่า เด็กที่เกิดมาในรุ่นหลังจะได้มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขต่อไป ด้วยการสร้างจริยธรรมทางสิ่งแวดล้อมขึ้นเสียในขณะนี้ยังพอมีความหวัง เช่น ในปัจจุบันมีการใช้เงินเป็นค่าโฆษณา พิมพ์เอกสารและประชุมสัมมนากันบ่อย ผู้เคยทำงานและมีใจกว้างย่อมเข้าใจไม่ยากนัก การร่วมทำงานให้เป็นประโยชน์แก่คนไทยจำนวนล้านคนและผลสำเร็จของงานนี้จะบังเกิดผลแก่อีกหลายกระทรวงทบวงกรมด้วย ควรเปิดโอกาสให้หลายฝ่าย ๆ มีส่วนร่วม ไม่ใช่ก้มหน้าก้มตาทำคนเดียว และเรียกร้องของงบประมาณมาสนับสนุนนั้น ไม่ใช่ของแปลกเขาทำกันมานานแล้ว การต้องมีการประชุมสัมมนากันบ่อยและหลายระดับด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เข้าใจตรงกันว่าทำอะไร ทำที่ไหน ทำอย่างไร ไม่ใช่ทำเสปสะปะ คนละทิศคนละทาง นอกจากนั้นงบประมาณในการประชุมสัมมนาและพิมพ์เอกสารยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน และหน่วยงานระหว่างประเทศ เช่น ยูนิเซฟ ยูเนสโก ซึ่งให้ความช่วยเหลือ เพราะเป็นประโยชน์และเห็นความสำคัญ ของการพัฒนาคุณภาพมนุษยชาติ

5.6 ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะสำหรับกรมสามัญศึกษา

(1) ควรกำหนดนโยบายการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาให้ถือปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

(2) ควรจัดสรรงบประมาณด้านการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาทุกโรงเรียนตามขนาดและความเหมาะสม

(3) ควรมีการนิเทศ ติดตาม และประเมินผล การจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ระดับกรม

2) ข้อเสนอแนะสำหรับสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น

(1) ควรจัดทำนโยบายระดับจังหวัด ที่สอดคล้องกับนโยบายกรมสามัญศึกษา ในเรื่องการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา

(2) ควรมีการนิเทศ ติดตาม และประเมินผล การจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ระดับจังหวัดอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

(3) ควรจัดให้มีการอบรมเรื่องสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น

3) ข้อเสนอแนะสำหรับโรงเรียน

(1) ควรจัดทำนโยบายให้สอดคล้องกับระดับจังหวัด และกรมพร้อมที่จะปฏิบัติได้อย่างจริงจัง และต่อเนื่อง

(2) ควรจัดบุคลากรหรือคณะกรรมการมาดำเนินการและรับผิดชอบโดยตรง

(3) ควรให้บุคลากรในโรงเรียนทุกคนมีส่วนร่วม ในการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา ตามหน้าที่และบทบาท

(4) ควรสนับสนุนและส่งบุคลากรเข้าอบรมเรื่องสิ่งแวดล้อม

(5) ควรมีการนิเทศ ติดตาม และประเมินผล การจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ระดับจังหวัดอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

(6) ควรให้มีการจัดอบรมและประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรทุกคนในโรงเรียน ได้เกิดความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญในการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน

(7) ผู้บริหารโรงเรียนควรให้ความสนใจ เอาใจใส่ และติดตามผลอย่างจริงจัง

4) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรทำการศึกษาวิจัยเพื่อแสวงหาแนวทางในการร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สามารถประสานดำเนินงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(2) ควรได้ศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตการศึกษาอื่น เพื่อเป็นแนวทางสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตศึกษานั้น ในการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาอย่างเหมาะสม

(3) ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยครอบคลุมถึง ประชากรที่เป็นนักเรียน ผู้ปกครองหรือผู้นำชุมชน ทั้งนี้เพื่อทราบสาเหตุของปัญหาและข้อขัดข้องที่เป็นอุปสรรคของการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา และจะเป็นแนวทางในการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขปัญหาให้หมดไป